

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

ДУБОВИЙ ЗАХАР СУЛЕЙМАНОВИЧ

УДК 378.147:[37.011.3-051:78]

**ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ
У ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

13.00.02 — теорія та методика музичного навчання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Криворізькому державному педагогічному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
КОЗИР Алла Володимирівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
завідувач кафедри теорії та методики
музичної освіти, хорового співу і диригування.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ГАВРІЛОВА Людмила Гаврилівна,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний
університет», завідувач кафедри
теорії і практики початкової освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
ЮНИК Тетяна Іванівна,
Київський національний університет культури і
мистецтв, доцент кафедри
кіно-телемистецтва.

Захист відбудеться 11 вересня 2019 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ - 30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 9 серпня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. І. Паньків

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Україна є невід’ємною частиною світового освітнього простору, що стрімко змінюється й оновлюється в умовах глобалізації, інформаційної технологізації та універсалізації суспільних відносин. Суспільні очікування пов’язуються з якісним оновленням системи вищої освіти, зокрема – педагогічної. Саме сьогодні гостро відчувається потреба в педагогах-фахівцях, які мають високий загальнокультурний рівень, здатні оволодіти сучасним педагогічним інструментарієм не тільки спираючись на засвоєний зміст основних навчальних курсів, а й за допомогою вмінь віднайти самостійно потрібну для навчання й професійного становлення інформацію, навчитися сприймати її автономно й дистанційно, застосувавши власні можливості до самоформатування та структурування потрібного навчального матеріалу.

У сучасних нормативних документах, таких, як Закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів» (1999), «Про культуру» (2011), Національна доктрина розвитку освіти України в XXI ст. (2002), Національна стратегія розвитку освіти в Україні 2012 – 2021 рр., Державна програма «Вчитель» (2002 – 2010), Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір (2004), Національна програма виховання студентської молоді в Україні (2012), Концепція розвитку педагогічної освіти (2018), Державні та галузеві стандарти освіти, Національні Програми «Молодь України», «Діти України», «Культура. Просвітництво. Дозвілля»; актуальні міжнародні освітні проекти — «Дорожня карта художньої освіти» (2006), «Гармонізація освітніх структур в Європі» (2000, 2005, 2010); директивні акти ЄС «Про національну рамку класифікацій (2011), «Про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)» (2007, 2010), документи Болонського процесу та інших, наголошується на нагальності трансформації професійної підготовки педагогів для нової української школи. Це, передусім, потребує гуманізації освітнього простору, зміщення акцентів із його декларативності на процесуальність, винайдення нових шляхів у реалізації суспільних потреб у формуванні сучасних форм свідомості вчителя. Зазначене сприятиме більш глибокому усвідомленню сутності процесу формування національної свідомості та самосвідомості майбутніх фахівців, їх здатності й готовності до самореалізації в професійній діяльності, забезпечить становлення особистості інноваційного типу, здатної до концептуалізації ідей, багатовимірного системного мислення, готової до прояву духовності й синтетичних здібностей, інтеграції наукових та художніх методів пізнання.

Особливого значення в сучасному суспільстві набуває підготовка вчителя нової формації, який прагне до самостійності в досягненні вершин професійної майстерності. Підґрунтям якісного оновлення сучасної професійно-педагогічної підготовки студентів є вагомий теоретичний доробок учених, які досліджували особливості організації навчально-виховного процесу вищої школи (А. Алексюк, В. Андрущенко, Л. Артемова, С. Архангельський, М. Козяр, А. Кузьмінський, З. Курлянд, М. Нечаєв, І. Прокопенко та ін.), проблеми фахової підготовки майбутніх педагогів (Є. Барбіна, В. Гриньова, Н. Гузій, О. Дубасенюк, В. Лозова, О. Савченко та ін.). Окреслене наукове поле нині активно збагачується працями, об’єктом вивчення яких є самостійність майбутніх педагогів. Це складне явище досліджується в дисертаційних роботах Г. Адамів, В. Архіпова, Я. Галети, Н. Дидусь, Н. Євтушенко, О. Єрмакової, С. Малихіної, І. Синяговської, М. Солдатенка та інших. Автори дисертаційних робіт розробляють власні теорії, моделі формування самостійності на плідному науково-теоретичному доробку фундаторів педагогічної

науки минулого століття, що заклали підґрунтя для вивчення цієї проблеми в різних навчальних середовищах, зокрема В. Буряка, Є. Голанта, М. Данилова, Л. Лернера, Н. Половникової, Т. Шамової та інших.

Ще однією сферою прикладання самостійності вчителя нової формації є концептуальні основи та інструментарій сучасних інноваційних технологій, оскільки вони, впливаючи на сферу свідомого й підсвідомого, відтворюють не тільки накопичені досвідом та наукою знання, а й передбачають утворення педагогом нових смислів, забезпечують цілісне сприйняття ним картини світу на основі поєднання механізмів логічного та образного мислення. До таких форм вияву самостійності доцільно віднести й дистанційне навчання.

Методологічні основи дистанційного навчання визначені працями таких учених, як С. Атанасян, В. Биков, Р. Гуревич, М. Кадемія, Н. Морзе, Н. Панаріна, Є. Полат; педагогічні аспекти відкритого дистанційного середовища досліджують О. Андреев, В. Беспалько, О. Коломієць, В. Кухаренко. На методичних особливостях організації навчання в різних дистанційних моделях, зокрема в середовищі Moodle, роблять наголос М. Васильєва, Р. Вернидуб, В. Сергієнко, Ю. Триус, В. Франчук, А. Худякова. Уважається ретельно дослідженою проблема організації самостійної роботи та самостійної навчальної діяльності студентів за допомогою технологій дистанційного навчання. Саме цей її аспект є об'єктом дисертаційних досліджень Н. Бойко, У. Дудки, І. Захарової, В. Логвіненко, О. Муковоза, О. Цися та інших. Водночас, в умовах сьогодення констатуємо відсутність наукових досліджень, присвячених формуванню засобами дистанційного навчання самостійності саме майбутнього вчителя музики.

Між тим, особливості процесу професійної підготовки майбутніх педагогів мистецьких спеціальностей висвітлено в доробку таких учених, як Л. Гаврілова, Н. Гуральник, М. Лещенко, Л. Масол, В. Орлов, Г. Орловський, О. Отич, Л. Паньків, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Стукалова, С. Шаргородська, а власне майбутніх учителів музики – у працях Ю. Азарова, А. Болгарського, В. Гури, А. Зайцевої, Н. Овчаренко, Н. Провозіної, Є. Проворової, Т. Рейзенкінд, Р. Савченко, Л. Уколової, В. Федоришина, С. Філатова, О. Хоружої, В. Шульгіної та ін. Теоретичні основи музичної освіти суб'єктів освітнього процесу закладені працями Е. Абдулліна, Л. Безбородової, А. Козир, В. Лабунця, О. Махайліченка, Г. Падалки, В. Смирєнського, О. Хижної, О. Щолокової; шляхи та засоби набуття особистістю індивідуального естетичного досвіду визначені педагогічними напрацюваннями О. Волкової, І. Зязюна, Г. Меднікова, М. Мейлаха, А. Растригіної, Т. Юник; ґрунтовно дослідженими є психологія сприйняття явищ мистецтва, різні напрями професійного формування та культурно-творчого розвитку особистості мистецькими засобами (Б. Ананьєв, В. Вілюнас, Дж. Келлі, Б. Ломов, Е. Помиткін, М. Претте, Г. Ципін), закладені аспекти формування самостійності майбутніх учителів музики із застосуванням комп'ютерно зорієнтованих технологій (І. Бобакова, А. Бондаренко, Г. Гарбар та ін.). Проте, донедавна вважалося, що фахова підготовка майбутнього вчителя музики не є повною мірою сувимірною дистанційному навчанню. Сучасні комп'ютерно-дистанційні, інформаційні можливості відкривають нові горизонти якісного оновлення сутності та форм фахового навчання майбутніх учителів музики, спонукають до пошуків оптимальних організаційних оболонок розвитку їх самостійності як важливої професійно-особистісної властивості в дистанційному середовищі.

Виходячи зі сказаного вище, можемо сформулювати головні суперечності, які є спонукальними чинниками для здійснення наукового дослідження в окресленому напрямі. Це *суперечності* між:

– усвідомленням широким суспільним загалом потреби у висококваліфікованих

педагогах, здатних успішно виконувати професійні функції в сучасних вільних соціально-економічних умовах, та домінуванням шаблонності, архаїчної стандартизації, стереотипності в професійній підготовці майбутніх учителів музики;

– активним упровадженням у процес професійної підготовки новітніх мережових технологій та відсутністю глибинних аналітико-теоретичних узагальнень у спектрі обробки та адаптації отриманих емпіричних даних відповідно до специфіки фахового навчання студентів мистецьких спеціальностей;

– стрімким розвитком комп'ютерно-дистанційного, мультимедійно-комунікаційного забезпечення освітнього процесу та низькою результативністю його використання в практиці фахового навчання майбутнього вчителя музики;

– загальною індивідуально-особистісною спрямованістю процесу підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей в її науково-теоретичному та практичному аспектах та нерозробленістю методичного забезпечення формування їх самостійності, зокрема – за допомогою дистанційного навчання.

Саме на таких підставах було визначено загальний напрям дисертаційного дослідження і сформульовано його тему: *«Формування самостійності майбутніх учителів музики у процесі дистанційного навчання»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідницької роботи Криворізького державного педагогічного університету в частині наукової теми «Теорія і практика підготовки майбутніх педагогів до гармонізації інтелектуального та емоційного факторів навчання учнів загальноосвітніх шкіл» (реєстраційний номер 0109U002918). Тему дисертації затверджено вченою радою Криворізького державного педагогічного університету (протокол № 6 від 14 січня 2016 року) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 23 лютого 2016 року).

Мета дослідження – розробити та обґрунтувати методику формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання та сукупність організаційно-педагогічних умов, що забезпечують її ефективність.

Об'єкт дослідження – процес формування самостійності майбутніх учителів у закладах вищої педагогічної освіти.

Предмет дослідження – методика формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання.

Відповідно до мети дослідження були визначені такі **завдання**:

– висвітлити концептуальні основи формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання;

– на основі теоретико-методологічного аналізу конкретизувати сутність, зміст та структуру самостійності майбутнього вчителя музичного мистецтва;

– здійснити аналіз науково-теоретичних праць та практичного досвіду застосування дистанційного навчання майбутніх учителів музики;

– визначити критерії, показники та рівні сформованості самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання;

– змодельовати методику формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання, виявити та обґрунтувати організаційно-педагогічні умови, що забезпечують її результативність;

– експериментально перевірити ефективність змодельованої методики формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання.

У дослідженні ми виходимо з *припущення* про те, що формування самостійності майбутнього вчителя музики буде успішним, якщо теоретично розробити та впровадити в процес фахового навчання методику формування самостійності

майбутніх учителів музики, що ґрунтується на застосуванні засобів дистанційного навчання.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз наукової, історико-педагогічної та методичної літератури для порівняння й зіставлення різних підходів, формування понятійно-категоріального апарату проблеми самостійності; метод методологічної аргументації з метою висвітлення специфіки наукових поглядів учених на проблеми формування самостійності індивіда; метод зіставлення та узагальнення даних щодо специфіки й особливостей професійної підготовки майбутніх учителів музики; методи моделювання й проектування задля розроблення та обґрунтування методики формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання; *емпіричні* – спостереження, анкетування, бесіди, опитування, метод експертних оцінок, педагогічне прогнозування, педагогічний експеримент для виявлення результативності розробленої методики, методи експертної оцінки; *методи якісного, кількісного та статистичного аналізу* результатів педагогічного експерименту задля перевірки статистичних гіпотез, визначення ступеня вірогідності отриманих даних.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася поетапно впродовж 2015 – 2019 н. р. на базі Криворізького державного педагогічного університету та Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. До експерименту було залучено 200 студентів мистецьких спеціальностей та 36 викладачів.

Наукова новизна і теоретичне значення отриманих результатів дослідження полягають у тому, що *вперше*:

- розроблено методику формування самостійності майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі дистанційного навчання;
- виявлено організаційно-педагогічні умови формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання (здійснення компетентного педагогічного управління процесом формування самостійності майбутніх учителів музики засобами дистанційного навчання; інтегрування фахово зорієнтованих дистанційних технологій у межах інформаційно-освітнього середовища закладу вищої педагогічної освіти; забезпечення дидактичної адаптації майбутнього вчителя музики до особливостей дистанційного навчання в закладі вищої педагогічної освіти);
- визначено структуру самостійності майбутніх учителів музики, критерії і показники її сформованості;
- виявлено можливості впровадження дистанційного навчання в систему музично-фахових дисциплін з метою формування самостійності студентів.

Уточнено сутність та зміст поняття «самостійність майбутнього вчителя музики».

Конкретизовано поняття «професійна підготовка майбутнього вчителя музики», «дистанційне навчання майбутніх учителів музики», «самостійна навчальна діяльність майбутнього вчителя музики в дистанційному середовищі».

Подальшого розвитку набули теоретичні уявлення щодо оптимального сполучення дистанційних та традиційних форм і методів навчання у професійній підготовці майбутнього вчителя музики, уявлення щодо видів інтеграції змісту фахового навчання на дистанційній основі.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає в *розробленні й упровадженні* в освітній процес комплексної методики формування самостійності майбутніх учителів музики та її дидактичного забезпечення в середовищі дистанційного навчання, а саме: електронний навчальний контент (мультимедійні й електронні лекції, електронні навчальні комплекти, музичні портфоліо, музичні

колекції, музичні й музично-педагогічні кейси, веб-квести); технології (комбінованого й змішаного навчання; проектні, тестові, рейтингові); засоби педагогічного управління процесом формування самостійності майбутніх учителів музики (технологічні й рейтингові картки, методичні конструкти); засоби дидактичної адаптації студентів у дистанційному середовищі через онлайнві лекції й консультування у формі відеоуроку, відеоогляду, мікроблогу, воркшопу (самоосвітні, музично-творчі, педагогічно-імпровізаційні, проектні); моделі комбінованого навчання (потоківа – через освітній веб-сайт «Музика в Задзеркаллі», який концентрує основний зміст самостійної навчальної діяльності студентів із фахових дисциплін та інтегрується з традиційними технологіями навчання через моделі «Flex», «Лабораторна ротація», «Ротаційна модель», «Перевернутий клас» і засоби змішаного навчання; та осьова модель – електронний курс «Історія Музики» як інтерактивний освітній модуль на платформі Moodle). Основні концептуальні ідеї, положення, рекомендації узагальнено в навчально-методичному посібнику «Формування самостійності майбутнього вчителя музики в системі дистанційного навчання».

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Криворізького державного педагогічного університету (довідка про впровадження № 09/1–118/3 від 20.03.2019), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 07-10/988 від 28.03.2019), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 707 від 22.04.2019).

Особистий внесок дисертанта в праці, написаній у співавторстві [7], полягає в узагальненні провідних аспектів професійної підготовки майбутніх учителів музики із застосуванням комп'ютерно зорієнтованих технологій.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на міжнародних конференціях: «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, 2016), «Сучасна мистецька освіта» (Київ, 2017, 2019), «Прикладні наукові розробки та теоретичні дослідження XXI століття» (Вінниця, 2019), «Модернізація підготовки майбутніх фахівців професійно-педагогічного напрямку в умовах освітнього простору» (Кривий Ріг, 2019); на всеукраїнських конференціях: «Мистецька освіта: проблеми та перспективи розвитку в контексті європейської інновації» (Кривий Ріг, 2016), «Сучасні проблеми виконавської підготовки викладачів мистецьких дисциплін» (Херсон, 2016), «Мистецька освіта: теорія, методологія, технології» (Кривий Ріг, 2017), «Підвищення якості освіти: стан, проблеми, перспективи» (Кривий Ріг, 2017), «Мистецька освіта: традиції, сучасність, перспективи» (Кривий Ріг, 2019). Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки і методики технологічної освіти Криворізького державного педагогічного університету (2015-2019).

Публікації. Основні результати дисертації висвітлено в 14 публікаціях, з яких 13 одноосібних, серед них 5 – у наукових фахових виданнях України, 1 – в іноземному науковому періодичному виданні, 7 – у матеріалах наукових конференцій, 1 навчально-методичний посібник.

Структура дисертації. Робота складається з анотації українською та англійською мовами, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, списку використаних джерел (загалом 250 найменувань, із них 21 – іноземними мовами), висновків, 6 додатків на 27 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 260 сторінок. Обсяг основного тексту становить 185 сторінок. Робота містить 23 таблиці, 13 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, з'ясовано рівень її розробленості; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, охарактеризовано методи, сформульовано припущення, наукову новизну, практичну значущість результатів наукового пошуку; подано відомості про їх апробацію та впровадження; зазначено публікації автора й особистий внесок у працях у співавторстві, структуру й обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «*Теоретичні аспекти формування самостійності майбутніх учителів музики*» – окреслено концептуальні основи фахового навчання, здійснено структурно-понятійний аналіз самостійності майбутнього вчителя музики, проаналізовано можливості дистанційного навчання у формуванні самостійності майбутніх учителів музики.

На підставі всебічного аналізу першоджерел встановлено, що з часів появи в західноєвропейському просторі перших університетів і дотепер прикметною ознакою вищої освіти є самостійність студентів у виборі напряму професійної підготовки, кола навчально-пізнавальних і наукових інтересів, освітніх маршрутів і навчальних стратегій. Проте, констатовано, що незважаючи на актуальність проблеми самостійності в минулому та в сьогоденні, наявність численних наукових праць, самостійність залишається тим науковим феноменом, який потребує інтенсивного та всебічного вивчення.

З'ясовано, що *професійна підготовка майбутніх учителів музики* в закладі вищої освіти включає культурологічну, інформаційно-технологічну, психолого-педагогічну, мистецтвознавчу, безпосередньо музичну, вокальну, інструментальну, диригентсько-хорову, музично-теоретичну, музично-історичну, музично-педагогічну підготовки. Обґрунтовано, що професійне становлення майбутнього вчителя музики, його фахова підготовка реалізується шляхом цілеспрямованого, спеціально організованого *фахового навчання*. Таке навчання здійснюється задля розвитку та підтримки в студентів наукової, педагогічної, методичної, художньої й виконавської кваліфікацій, які дозволяють йому здійснювати на належному рівні музично-педагогічну діяльність (О. Волкова, Л. Гаврілова, А. Козир, Л. Масол, О. Олексюк, В. Орлов, О. Отич, Г. Падалка, О. Щолокова та ін.).

Установлено, що якість фахового навчання майбутніх учителів музики безпосередньо залежить від сформованості в її суб'єктів самостійності як важливої професійно-особистісної риси. Реалізації цього складного завдання слугує запровадження до системи фахової підготовки певних *методологічних підходів*, зокрема: консолідаційного, індивідуально-особистісного, змістово-процесуального, системно-діяльнісного, компетентнісного, герменевтичного та інших що, зі свого боку, сприяють урізноманітненню арсеналу засобів, прийомів і методів особистісно зорієнтованої підготовки майбутнього фахівця, забезпечують інтеграцію суто психолого-педагогічної та власне музично-мистецької діяльності з метою професійного розвитку майбутніх педагогів у органічній взаємодії з їх культурно-творчим розвитком.

Визначено, що *самостійність* – це властивість особистості, яка характеризується сукупністю здобутих знань та ставленням до виконуваної нею діяльності, як до самого процесу, так і його результатів, а також зв'язками з іншими суб'єктами діяльності, що складаються в процесі її здійснення. Зафіксовано, що самостійність є складним феноменом, стрижневим видовим поняттям, яке визначає зміст таких родових від нього понять, як «пізнавальна самостійність», «навчально-пізнавальна самостійність студента», «активність», «навчальна автономія» тощо;

характеризує інтенсивність і якість проходження самостійної пізнавальної діяльності, самостійної навчальної діяльності, самоосвіти та самонавчання.

Унаслідок проведення структурно-понятійного аналізу досліджуваного феномену змодельовано *структуру самостійності майбутнього вчителя музики* як об'єднання конструктивів, що в єдності функціонують на основі взаємодоповнення, органічного сполучення й функціональної доцільності, а саме: *мотиваційно-сенсового* (професійна стійкість, потреба в самостійності, бажання до оволодіння навичками самоосвіти в галузі мистецтва та педагогіки), *актуалізаційно-пізнавального* (готовність до мистецько-професійного самопізнання, самоактуалізації в майбутній професійній сфері), *когнітивно-змістового* (теоретичні та емпіричні знання, розвиненість музичного мислення, самостійність у сприйнятті та оцінюванні мистецьких та педагогічних явищ), *процесуально-практичного* (уміння та навички діяти самостійно як під час аудиторних занять, так і в позааудиторний час, імпровізувати, розвивати та реалізовувати музичні й музично-творчі здібності) й *оцінно-рефлексивного* (рефлексивні уміння та навички та здатність до самопізнання, до об'єктивної самооцінки виконавської й педагогічної майстерності).

На підставі аналізу науково-теоретичного та практичного досвіду освітянської спільноти сформульовано бачення доцільності запровадження дистанційного навчання в систему професійної підготовки майбутніх учителів музики. *Дистанційне навчання* визначено як сукупність сучасних технологій (інноваційних педагогічних та ІКТ), що забезпечують доставку інформації в інтерактивному режимі від тих, хто навчає, до тих, хто навчається (О. Андреев, В. Биков, Р. Гуревич, М. Кадемія, В. Кухаренко, О. Муковіз, Є. Полат, Дж. Адамс, Дж. Берсін та ін.).

Зафіксована наявна нормативна база та розроблена дидактика й часткові методики дистанційного навчання в межах предметної підготовки студентів вітчизняної вищої школи. Відмічено напрацювання й системи педагогічної роботи кафедр і факультетів, які забезпечують фахове навчання студентів музично-педагогічних спеціальностей в інформаційному освітньому середовищі закладу вищої освіти із залученням широкого спектру моделей і засобів електронного навчання й комунікації в освітньо-професійних цілях, музично-комп'ютерних технологій, технологій комбінованого й змішаного навчання, систем управління навчанням, зокрема Moodle, відкритих освітніх і культурознавчих ресурсів тощо.

Водночас, охарактеризовано переваги та вказано на недоліки й проблеми в запровадженні дистанційного навчання. Наголошено на безсистемному застосуванні, обмеженості та недостатній якості дистанційних курсів у царині фахового навчання майбутнього вчителя музики, що не може вважатися суголосним соціальним та освітнім потребам і реаліям сучасного інформаційного й професійно-мобільного суспільства.

У контексті дослідження уточнено сутність *самостійності майбутнього вчителя музики* як складної професійно-особистісної властивості, яка виникає на ґрунті засвоєння спеціальних (мистецьких) та психолого-педагогічних знань, втілюється в широкий спектр практичних умінь та навичок, спонукає до активних дій та позапатерналістської поведінки в навчально-професійній діяльності та передбачає певну спрямованість, здатність і спроможність активно, власними зусиллями, без сторонньої допомоги вирішувати навчально-професійні завдання в процесі дистанційного навчання.

У **другому розділі** – «Педагогічні та методичні основи формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання» – виокремлено та описано критерії, показники та рівні, виявлено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови та визначено методику формування самостійності майбутніх учителів музики у процесі дистанційного навчання.

Спираючись на визначений зміст самостійності – мотиваційно-сенсовий, актуалізаційно-пізнавальний, когнітивно-змістовий, процесуально-практичний та оцінно-рефлексивний конструкти, сутність процесу її формування за допомогою інструментарію дистанційного навчання, виокремлено й описано *мотиваційний, змістовий, діяльнісний та рефлексивний критерії* її сформованості в студентів.

Мотиваційний критерій визначає ієрархію та співвідношення навчальних, пізнавальних і професійних мотивів, навчальних потреб студентів у здійсненні самостійної навчальної діяльності із застосуванням нових комп'ютерно зорієнтованих засобів; систему пріоритетів і передумов у становленні готовності до мистецько-професійної самоосвіти; потреби та рівень активності студента в мистецько-професійному самопізнанні й самоактуалізації, у самоствердженні завдяки реалізації здібностей, талантів, музично-педагогічної діяльності. *Змістовий критерій* окреслює професійну грамотність майбутніх учителів музики, зокрема якість їх знань із фахових дисциплін, здобутих дистанційно; ступінь самостійності в сприйнятті мистецьких і педагогічних явищ, дидактичні й методичні знання щодо видів, форм і способів і прийомів організації самостійної навчальної діяльності в процесі дистанційного навчання. *Діяльнісний критерій* віддзеркалює професійні уміння та навички майбутніх учителів музики із застосування професійно профільованих знань у галузях музичного мистецтва та музичної педагогіки, із встановлення міждисциплінарних зв'язків фахових дисциплін із суміжними загальнорозвивальними, із використання системи способів, дій, методів і прийомів самостійної навчальної діяльності в дистанційному середовищі, із імпровізації як у музичній, так і в музично-педагогічній сферах, а також ступінь розвиненості музичних і музично-творчих здібностей. *Рефлексивний критерій* окреслює ставлення студента до самого себе як до суб'єкта музично-педагогічної діяльності, ступінь самоспостереження, самоаналізу, самоконтролю, самооцінки власних дій, зокрема виконавської майстерності, педагогічної діяльності, музично-педагогічної творчості; здатність до аналізу та оцінки творчості інших; прагнення до професійного самовдосконалення; здатність до коригування шляхів організації самостійної навчальної діяльності в процесі дистанційного навчання

За яскравістю прояву зазначених показників, за ступенем реалізації та керованості самостійної навчальної діяльності студентів у дистанційному середовищі визначено ознаки 4-х рівнів сформованості самостійності в майбутніх учителів музики – *початкового (потенційна самостійність), середнього (копіювальна самостійність), достатнього (відтворювальна самостійність) й високого (творча самостійність)* як за кожним із критеріїв, так і цілісно.

Конкретизовано, що інструментом і середовищем для формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання є спеціально організована самостійна навчальна діяльність. Процесуально її представлено як форму зовнішньої й внутрішньої активності особистості, як діяльність, що значною мірою структурована самим студентом, яка піддається процесуальному контролю й корекції, здійснюється при консультативній допомозі викладача в дистанційному середовищі та з урахуванням психологічних особливостей і особистих інтересів майбутніх учителів музики.

Виявлено на обґрунтовано *організаційно-педагогічні умови* формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання, а саме: 1) здійснення компетентного педагогічного управління процесом формування самостійності майбутніх учителів музики засобами дистанційного навчання; 2) інтеграція фахово зорієнтованих дистанційних технологій у межах інформаційно-освітнього середовища закладу вищої педагогічної освіти; 3) дидактична адаптація майбутнього вчителя музики до особливостей дистанційного навчання в закладі

вищої педагогічної освіти.

Розроблено *методику формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання* (див. рис. 1). У її основі перебуває наукове уявлення щодо цілей, завдань, провідних методів і способів здійснення самостійної навчальної діяльності студентів у дистанційному середовищі, а також очікуваних результатів, що співвідносяться з освітньо-кваліфікаційними рівнями й освітніми програмами, навчальними планами підготовки.

Методика формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання ґрунтується на *принципах* гуманізації, культуровідповідності, діагностичності, музично-педагогічного спрямування, комплексної диференціації, єдності художнього й технічного, гармонійного розвитку, індивідуально-творчого самовираження, інтерактивної взаємодії, всебічного інформаційного забезпечення, оптимальності та педагогічної доцільності, інтерактивності, процесуальності, гейміфікації, адаптації світового досвіду при одночасному збереженні кращих вітчизняних традицій музичної педагогіки. Методика також спирається на положення компетентнісного, комплексно-інтегративного, художньо-естетичного, інформаційно-технологічного, модульного, задачного, рефлексивного *методичних підходів*.

Розроблена методика змістовно описує процедурні етапи, орієнтується на інструментарій дистанційного навчання, включає засоби управління, самоуправління, організації та самоорганізації майбутнього вчителя музики в дистанційному середовищі. У комплексній методиці формувальні впливи структуровано за чотири блоки. *Концептуальний блок* включає цілі, методологічні підходи, принципи, на яких ґрунтується методика формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання. *Змістовий блок* віддзеркалює змістову основу процесу формування самостійності, рівні засвоєння студентами фахових знань із застосуванням технологій дистанційного навчання. *Організаційно-технологічний блок* описує форми, методи, технологічні підходи, засоби, етапи та організаційно-педагогічні умови формування самостійності в майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання. *Результативний блок* методики формування самостійності майбутніх учителів музики презентує сукупність результатів, на які вона націлюється.

У **третьому розділі** – *«Дослідно-експериментальна робота з формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання»* – висвітлено зміст педагогічного експерименту з перевірки ефективності методики та організаційно-педагогічних умов формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання, розкрито методику діагностики результативності запропонованих засобів.

У межах констатувального експерименту на підставі спеціально розробленого діагностичного інструментарію за кожним із критеріїв (анкетування, постановка проблемних питань, тестування, діагностичні контрольні роботи, експертна оцінка) було визначено вихідний стан сформованості самостійності в майбутніх учителів музики, з'ясовані *суперечності та труднощі* в досліджуваному напрямі, серед них: нестача компетентного педагогічного управління цим процесом, неналежний рівень готовності та спеціальної компетентності в більшості викладачів щодо організації самостійної навчальної діяльності студентів із застосуванням ІКТ, брак належних заходів із дидактичної адаптації студентів до дистанційного середовища, неузгодженість дій, відсутність інтердисциплінарної координації змісту й засобів дистанційного навчання в межах фахово зорієнтованих курсів.

Рис. 1. Методика формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання

Як наслідок, констатовано, що переважно (понад 50 %) майбутні вчителі музики характеризуються низькою навчально-професійною активністю, вузькістю інтересів (у 41 % превалюють інтереси виключно до музичного виконавства), нерозвиненістю мотиваційної готовності (64 %), самоосвітніх і рефлексивних навичок (72 %), творчою пасивністю, при цьому 10 % студентів мають суттєві прогалини в професійних знаннях, що є наслідком їх несамотійності.

З метою зняття причин зазначених труднощів було конкретизовано положення та запроваджено в систему професійної підготовки комплексну методику формування самотійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання. Здійснене блочно-модульне структурування формувальних впливів уможливило представлення системи педагогічної роботи як сукупності тематичних ліній, що передбачають: підвищення рівня самотійності студентів, виходячи з наявних рівнів її сформованості й ступеня готовності до застосування дистанційного навчання, залучення майбутніх учителів музики до професійного саморозвитку й самовдосконалення через дистанційне середовище, проектування та реалізацію динаміки змін у структурному складі їх самотійності.

Під час створення комплексної методики було взято до уваги її концептуальні ідеї, насамперед реалізовано розвивальні, дидактичні й професійно-виховні цілі та завдання, принципи й положення визначених методичних підходів. На засадах *компетентнісного підходу* було спроектовано змістову основу процесу формування самотійності в майбутніх учителів музики із застосуванням інструментарію дистанційного навчання та створено електронний навчальний контент. Запровадження *комплексно-інтегративного підходу* дозволило опрацювати складники дистанційного середовища, яке має потенціал для формування самотійності майбутніх учителів музики. На підґрунті *контекстно-модульного підходу* було створено проект дистанційного середовища, а *інформаційно-технологічний підхід* уможливив застосування інструментарію дистанційного навчання для змістовної організації самотійної навчальної діяльності студентів як сутнісно важливої для формування самотійності в майбутніх учителів музики. *Художньо-естетичний* підхід забезпечив проектування формувальних впливів у процесі дистанційного навчання із застосуванням своєрідних розвивальних форм, методів, засобів і технологій фахової музично-педагогічної освіти. На засадах *задачного підходу* було розроблено систему навчальних задач, розв'язуваних студентами автономно, і спрямованих на формування конструктів їх самотійності. Системну рефлексію студентів щодо рівня функціонального комфорту в дистанційному середовищі, необхідності педагогічного управління з боку викладача через різновиди консультацій було ініційовано на основі *рефлексивного підходу*.

Методика реалізовувалася під час вивчення *дисциплін* предметної спеціалізації («Теорія музики», «Історія музики», «Музичний інструмент»); педагогічних та фахових методик («Методика музичного виховання», «Художня культура та методика її викладання»); дисциплін інформатичної підготовки («ІКТ», «Електронні освітні ресурси»); інтегрованих мистецько-інформатичних дисциплін («Мультимедійні технології у мистецькій освіті», «Сучасні музично-інформаційні технології»).

У межах інформаційно-навчального середовища ЗВО було опрацьовано аспекти *дистанційного середовища фахового навчання майбутніх учителів музики*. Були використані та апробовані *дистанційні та електронні освітні ресурси*, зокрема залучені можливості сайту закладу, що охоплює електронну наукову бібліотеку, бази даних та інформаційно-довідкові системи, електронні навчально-методичні матеріали, тренажери й засоби комп'ютерного моделювання, вбудовані платформи управління навчальним контентом і системи управління навчальними курсами (зокрема на платформі Moodle), засоби автоматизації наукових і науково-методичних

досліджень; а також тематичних веб-сайтів випускових кафедр і викладачів; відкритих електронних освітніх та інформаційно-пізнавальних культурознавчих ресурсів; тематичних культурно-музичних каналів.

Апробування такої організаційно-педагогічної умови, як здійснення компетентного педагогічного управління процесом формування самостійності майбутніх учителів музики засобами дистанційного навчання передбачало використання вбудованих можливостей системи управління навчанням Moodle, зокрема її складників-модулів та сукупності організаційного, реєстраційного, інформаційного, комунікаційного й контролюючого компонентів на прикладі дисципліни «Історія музики» (15 кредитів ECTS, 5 семестрів). Унаслідок чого, було розроблено зміст та підтверджено доцільність роботи з модулями «глосарій», «лекція», «урок», «завдання», «тест», «форум», «анкета», «чат», «портфоліо», «робочий зошит» у дистанційному середовищі, опрацьовано специфічні для музично-педагогічної освіти форми організації навчання, як-от: мультимедійна лекція, лекція-концерт, лекція-візуалізація, лекція-дайджест у синхронному та асинхронному режимах; своєрідні форми контролю знань студентів, що вможливають вербальний, аудіо-, відео-, мультимедійний, візуальний, графічний, знаковий тощо формати представлення інформації, інтерактивний, навчальний і контролюючий режими проведення тестування із застосуванням музично-комп'ютерних технологій.

Розроблено *технологічний цикл педагогічного управління формуванням самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання*. Цикл є віддзеркаленням перебігу процедурних етапів комплексної методики та включає послідовно реалізовані за допомогою платформи Moodle модулі:

– *вступний очний модуль* (зміст педагогічної роботи: узгодження цілей фахової підготовки та завдань розвитку самостійності студентів через засоби дистанційного навчання, ознайомлення студентів із особливостями організації та здійснення самостійної навчальної діяльності в межах курсу, діагностичне тестування, розподіл на типологічні групи за рівнем самостійності, створення орієнтовної основи самостійної навчальної діяльності в межах курсу);

– *дистанційний автономний модуль* (зміст педагогічної роботи: організація автономної навчальної діяльності в межах дистанційного курсу з порцією навчального матеріалу);

– *дистанційний інтерактивний модуль* (зміст педагогічної роботи: організація спілкування в системі «викладач-студент», інтерактивної взаємодії в системі «викладач-студент-група», онлайн консультування);

– *дистанційний контрольний модуль* (зміст педагогічної роботи: тестовий і комп'ютерний контроль виконання навчальних завдань та за їх результатом вирішення викладачем питання щодо або повернення студента до початку в засвоєнні порції навчального матеріалу або до наступного циклу самостійної навчальної діяльності в дистанційному середовищі);

– *очно-дистанційний модуль* (зміст педагогічної роботи: моніторинг викладачем загальних способів і прийомів навчальної діяльності студентів в дистанційному середовищі, корекція знань і складників самостійності);

– *заключний очний модуль курсу* (зміст педагогічної роботи: контроль, оцінка й самооцінка).

Підтримці й узгодженню дій викладачів і студентів сприяла спеціально розроблена «Пам'ятка з управління формуванням самостійності студентів у процесі дистанційного навчання».

У межах формувальної методики з'ясовано доцільність застосування двостадійної чи осьової моделі комбінованого навчання (Дж. Берсін) майбутніх учителів музики під час засвоєння дистанційного курсу «Історія музики» через

реалізацію технологічних моделей «Flex», «Лабораторна ротація», «Ротаційна модель», «Перевернутий клас».

Така організаційно-педагогічна умова, як *інтеграція фахово зорієнтованих дистанційних технологій у межах інформаційно-освітнього середовища педагогічного ЗВО*, створювалася шляхом залучення майбутніх учителів музики до різновидів музично-педагогічного проектування із застосуванням інструментарію дистанційного навчання. Педагогічну підтримку формуванню самостійності студентів у цьому процесі забезпечував розроблений електронний контент з фахових дисциплін і предметних методик, а саме: електронні та онлайнві лекції, відеоуроки, відеоогляди, мікроблоги, воркшопи (самоосвітні, музично-творчі, педагогічно-імпровізаційні, проектні), мультимедійні музичні портфоліо, веб-квести, музично-педагогічні кейси; а також спеціально спроектовані методичні конструкти організації різновидів діяльності студентів у дистанційному середовищі.

Створення в освітньому процесі такої організаційно-педагогічної умови, як *дидактична адаптація майбутнього вчителя музики до особливостей дистанційного навчання в педагогічному ЗВО*, зніціювало проектування способів організації мережевої навчальної взаємодії викладачів зі студентами в синхронному та асинхронному режимах.

Підтверджено доцільність застосування задля педагогічного супроводу у формуванні самостійності майбутніх учителів музики потокової моделі комбінованого навчання (Дж. Берсін) через тематичний освітній веб-сайт «Музика в Задзеркаллі». Цей засіб сконцентрував у собі інваріантне ядро самостійної навчальної діяльності майбутніх учителів музики (дисципліни «Музичний інструмент», «Сучасні музично-інформаційні технології») й вможлилював як організацію роботи студентів дистанційно, так і за технологічними моделями змішаного навчання («Робота в списку посилань», «Пошук скарбів», «Тематична колекція», «Музичне портфоліо», «Віртуальний музей», «Експертна думка»). Ефективними виявилися мережеві й онлайнві консультації, блоги й чати, тематичні групи в соціальних мережах.

Про ефективність розробленої методики формування самостійності майбутніх учителів музики свідчать дані контрольного етапу дослідно-експериментальної роботи (див. табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна динаміка рівнів сформованості самостійності майбутніх учителів музики за результатами експерименту (у %)

Рівні	Експериментальна група		Контрольна група	
	Вихідний етап	Підсумковий етап	Вихідний етап	Підсумковий етап
Початковий	25,1	10,0	23,4	20,0
Середній	31,6	15,0	31,6	30,0
Достатній	28,3	45,0	30,0	33,3
Високий	15,0	30,0	15,0	16,7

Проведений кількісний, якісний і статистичний аналіз виявив тенденцію змін у змісті та структурі самостійності майбутніх учителів музики експериментальної групи. Особливо виразні зміни сталися за мотиваційним критерієм (33,3 % приросту за показниками достатнього та високого рівнів) та рефлексивним (на 35 %) і відповідно у мотиваційно-сенсовому, актуалізаційно-пізнавальному та оцінно-рефлексивному конструктах самостійності студентів. Відбулися суттєві зрушення в

рівнях якості знань майбутніх учителів музики з фахових дисциплін: від 66,6 % на початок до 71,7 % на кінець експерименту.

Невипадковість отриманих змін доведено за допомогою χ^2 -критерію Пірсона, який вказує на високу статистичну значущість ($p=0,01, 0,001$) достовірності отриманої динаміки.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення проблеми формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання, що знайшло відображення в обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці авторської методики формування означеного феномена. Проведене дослідження дало підстави сформулювати наступні **висновки**.

1. Аналіз науково-методичної літератури та практики надав можливість висвітлити концептуальні основи та з'ясувати специфіку фахового навчання майбутніх учителів музики. Таке навчання спрямоване на розвиток та підтримку в студентів наукової, педагогічної, методичної, художньої й виконавської кваліфікацій, забезпечує інтеграцію суто психолого-педагогічної та власне музично-мистецької діяльності, професійне становлення в нерозривній взаємодії з культурно-творчим розвитком, урешті-решт дозволяє їм здійснювати на належному рівні музично-педагогічну діяльність. Визначено методологічні підходи (консолідаційний, індивідуальний змістово-процесуальний, системно-діяльнісний, компетентнісний, герменевтичний), на засадах яких відбувається розробка арсеналу засобів, прийомів і методів формування самостійності майбутніх учителів музики.

2. На основі теоретико-методологічного аналізу конкретизовано сутність самостійності майбутніх педагогів. Визначено, що самостійність учителя музики є складною професійно-особистісною властивістю, яка виникає на ґрунті засвоєння спеціальних (мистецьких) та психолого-педагогічних знань, втілюється в широкий спектр практичних умінь та навичок, спонукає до активних дій та позапатерналістської (такої, що не потребує стороннього нагляду) поведінки в навчально-професійній діяльності. У контексті дослідження самостійність майбутнього вчителя музики передбачає його готовність і здатність активно, власними зусиллями, без сторонньої допомоги здійснювати навчальний процес засобами дистанційного навчання.

Визначено структуру самостійності майбутніх учителів музики як сукупності декількох відносно незалежних конструктів, кожен з яких є дотичним до елементів іншого (інших), а саме: мотиваційно-сенсового (потреба майбутнього вчителя музики в самостійності, бажання до оволодіння навичками самоосвіти в галузі мистецтва та педагогіки); когнітивно-змістового (наявність теоретичних та емпіричних знань, розвиненість музичного мислення, самостійність у сприйнятті та оцінюванні мистецьких та педагогічних явищ); актуалізаційно-пізнавального (готовність до мистецько-професійної самоактуалізації); процесуально-практичного (вияв здатності діяти самостійно, схильність до імпровізаційності, розвиненість музично-творчих здібностей); оцінно-рефлексивного (вияв здатності до самопізнання, здатності до об'єктивної самооцінки виконавської і педагогічної майстерності).

3. Здійснено аналіз науково-теоретичних праць та практичного досвіду застосування дистанційного навчання майбутніх учителів музики. Дистанційне навчання потрактовано як сукупність сучасних інноваційних педагогічних та інформаційних технологій (зокрема, мультимедійних, мережевих, музично-комп'ютерних, технологій електронного, комбінованого й змішаного навчання), що забезпечують доставку інформації в інтерактивному режимі від тих, хто навчає, до

тих, хто навчається. Зафіксовано й проаналізовано нормативну базу реалізації дистанційного навчання у ЗВО та дидактичні й методичні положення щодо дистанційного навчання в межах професійної підготовки майбутніх учителів музики. Виокремлено значний потенціал дистанційного середовища ЗВО у формуванні самостійності майбутніх учителів музики.

Визначено, що самостійна навчальна діяльність майбутнього вчителя музики в дистанційному середовищі є формою зовнішньої й внутрішньої активності особистості, діяльністю, значною мірою структурованою самим студентом, яка піддається процесуальному контролю й корекції, здійснюється при консультативній допомозі викладача з урахуванням психологічних особливостей та особистих інтересів майбутніх учителів, є засобом їх професійного саморозвитку, забезпечує інтенсифікацію процесів професійного самовизначення, самореалізації та саморегуляції і, урешті-решт, формує самостійність майбутнього вчителя музики.

4. Визначено критерії сформованості самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання: мотиваційний, що передбачає ступінь сформованості навчальних потреб студентів у здійсненні самостійної навчальної діяльності із застосуванням нових комп'ютерно зорієнтованих засобів, систему пріоритетів як передумов до становлення готовності до мистецько-професійної самоосвіти (показники: ієрархія та співвідношення навчальних, пізнавальних і професійних мотивів; система пріоритетів у становленні готовності до мистецько-професійної самоосвіти; рівень активності в мистецько-професійному самопізнанні й самоактуалізації); змістовий, що визначає міру сформованості професійної ерудиції майбутніх учителів музики (показники: якість знань із фахових дисциплін, здобутих студентами дистанційно; ступінь самостійності у сприйнятті мистецьких і педагогічних явищ, якість знань щодо видів, форм і способів організації самостійної навчальної діяльності в процесі дистанційного навчання), діяльнісний, що віддзеркалює міру здатності до використання системи способів, дій, методів і прийомів самостійної навчальної діяльності, зокрема, у дистанційному середовищі (показники: ефективність застосування професійно профільованих знань у галузях музичного мистецтва та музичної педагогіки, сформованість умінь із встановлення міждисциплінарних зв'язків; спроможність до імпровізації як у музичній, так і в музично-педагогічній сферах), рефлексивний, що свідчить про міру сформованості ставлення студента до самого себе як до суб'єкта музично-педагогічної діяльності (показники: ступінь здатності до самоспостереження, самоаналізу, самоконтролю, самооцінки власної виконавської та педагогічної майстерності; здатність до аналізу й порівняння самооцінки із оцінкою виконавської та педагогічної діяльності інших; здатність до самоаналізу й самокоригування шляхів організації самостійної навчальної діяльності в процесі дистанційного навчання).

На основі застосування розроблених критеріїв встановлено рівні сформованості самостійності студентів, які зважають на особливості організації дистанційного навчання як процесу, що може мати різний ступінь реалізації й суб'єкта управління ним. Початковий рівень (потенційна самостійність) характеризується майже повною відсутністю виявів показників самостійності, репродуктивним способом вирішення студентами навчальних завдань під жорстким керівництвом викладача. Середній рівень (копіювальна самостійність) – поодиноким виявом показників, частково продуктивною діяльністю студентів у дистанційному середовищі, безпосередньо керованою викладачем. Достатній рівень (відтворювальна самостійність) – наявністю більшої частини показників, які описують дистанційне навчання як продуктивне й кероване. Високий рівень (творча самостійність) – наявністю майже всіх показників сформованості самостійності, що характеризує дистанційне навчання як ефективне, творчо-продуктивне й самокероване.

5. Розроблено методику формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання як сукупності концептуального, змістового, організаційно-технологічного та результативного блоків. Методика орієнтується на положення компетентнісного, комплексно-інтегративного, художньо-естетичного, інформаційно-технологічного, модульного, задачного, рефлексивного методичних підходів, ґрунтується на принципах гуманізації, культуровідповідності, діагностичності, музично-педагогічного спрямування, комплексної диференціації, єдності художнього й технічного, гармонійного розвитку, індивідуально-творчого самовираження, інтерактивної взаємодії, усебічного інформаційного забезпечення, оптимальності та педагогічної доцільності, інтерактивності, процесуальності, гейміфікації, адаптації світового досвіду при одночасному збереженні кращих вітчизняних традицій музичної педагогіки; реалізується у змісті дисциплін фахової підготовки під час застосування дистанційних та електронних освітніх ресурсів.

У системі дистанційного навчання методика формування самостійності майбутніх учителів музики розгортається поетапно, що передбачає: 1) узгодження цілей фахової підготовки майбутнього вчителя музики та завдань розвитку його самостійності; 2) контекстно-модульне структурування змісту певної навчальної дисципліни на окремі елементи для представлення в дистанційному курсі; 3) створення дистанційного курсу (курсів); 4) спільна навчальна діяльність викладача та студентів у дистанційному середовищі, спрямована на формування конструктивів самостійності майбутніх учителів музики; 5) моніторинг викладачем загальних способів і прийомів навчальної діяльності майбутніх учителів музики в дистанційному середовищі; 6) діагностика успішності формування самостійності майбутніх учителів музики в дистанційному середовищі.

У поетапній методиці застосовано форми організації самостійної навчальної діяльності студентів у дистанційному середовищі, специфічні технології дистанційного, комбінованого й змішаного навчання, комплексні навчальні методи. Методику реалізовано під час вивчення дисциплін предметної спеціалізації майбутніх учителів музики з використанням дистанційних та електронних освітніх ресурсів.

Організаційно-педагогічними умовами, що забезпечують ефективність реалізації запропонованої методики, визначено такі, як: здійснення компетентного педагогічного управління процесом формування самостійності майбутніх учителів музики засобами дистанційного навчання; інтегрування фахово орієнтованих дистанційних технологій у межах інформаційно-освітнього середовища педагогічного ЗВО; забезпечення дидактичної адаптації майбутнього вчителя музики до особливостей дистанційного навчання в педагогічному ЗВО.

6. У результаті експериментального дослідження доведено результативність запропонованої методики формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання відповідно до розроблених організаційно-педагогічних умов. Проведений після завершення дослідно-експериментальної роботи кількісний, якісний і статистичний аналізи виявили тенденцію змін у змісті та структурі самостійності студентів: на 10 % стало більше майбутніх учителів музики з показником високого рівня сформованості самостійності, на 15,0 % стало більше студентів із показником високого рівня, на 16,7 % – із показником достатнього рівня, відповідно на 31,7 % зменшилася кількість студентів із показниками середнього й початкового рівнів сформованості самостійності. Особливо виразні зміни сталися в мотиваційно-сенсовому, актуалізаційно-пізнавальному та оцінно-рефлексивному конструктах самостійності майбутніх учителів музики та в рівнях засвоєння ними фахових знань.

Проведене дослідження не вичерпує проблеми формування самостійності

майбутніх учителів музики. Подальшої розробки потребують зміст самоосвітньої діяльності студентів у системі електронного, дуального й інформального навчання, проблеми розвитку професійної мобільності й професійної усталеності учителів музики, механізми моніторингу навчальної діяльності студентів із використанням систем дистанційної освіти, проблема музично-педагогічної творчості за допомогою комп'ютерно зорієнтованих технологій, формування потреб студентів у професійній самоактуалізації та самореалізації в контексті професійного саморозвитку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Дубовий З. С. Формування самостійності майбутнього вчителя музики у системі дистанційного навчання : навчально-методичний посібник / З. С. Дубовий. – Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2018. – 120 с.
2. Дубовий З. С. Сутність і зміст самостійності студентів інститутів мистецтв педагогічних університетів / З. С. Дубовий // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць. – Х. : ТОВ «Вид-во НТМТ», 2016. – № 3 (77). – С. 22–30.
3. Дубовий З. С. Самостійність як необхідна складова підготовки майбутнього учителя музики в процесі дистанційного навчання / З. С. Дубовий // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2016. – Вип. № 4 (86). – С. 61–64.
4. Дубовий З. С. Специфіка актуалізації самостійності майбутніх учителів музики у процесі дистанційного навчання / З. С. Дубовий // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. праць / Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. – Кропивницький : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. – Вип. 150. – С. 245–248.
5. Дубовий З. С. Методика формування самостійності майбутніх учителів музики у процесі дистанційного навчання / З. С. Дубовий // Інноваційна педагогіка : наук. журнал. – Одеса : ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2019. – Вип. 11. – Т. 1. – С. 131–136.
6. Дубовий З. С. Дослідження стану сформованості самостійності майбутніх учителів музики / З. С. Дубовий // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. – Вип. 2. – С. 90–94.
7. Дубовий З. С. Специфіка дистанційного навчання майбутніх учителів музики / З. С. Дубовий // Методичка пракса : часопис за наставу и учење [гл. уредник доц. др. Зорица Цветановић]. – Београд : Учительски факултет у Враньу и «Школска книга» ДОО у Београду, 2019. – Број 2. – С. 125–129.
8. Дубовий З. С. Аксіологічні засади формування музично-педагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва / З. С. Дубовий, Т. Д. Сидоренко, О. М. Ярошенко [та ін.] // International Academy Journal Web of Scholar. – 2018. – № 11. – С. 44–47.
9. Дубовий З. С. Самоосвіта майбутніх учителів музики у процесі дистанційного навчання / З. С. Дубовий // Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства : матеріали та тези II Міжнародної конференції молодих учених та студентів (Одеса, 6-7 жовтня 2016 р.). – Одеса : ПНПУ, 2016. – С. 37–41.
10. Дубовий З. С. Формування самостійності майбутніх учителів музики у процесі дистанційного навчання / З. С. Дубовий // Сучасна мистецька освіта : матеріали I Міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського (Київ, 7 березня 2017 р.). – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. – С. 215–218.

11. Дубовий З. С. Науково-теоретичний та практичний досвід застосування дистанційного навчання майбутніх учителів музики у вищих педагогічних навчальних закладах / З. С. Дубовий // Підвищення якості освіти: стан, проблеми, перспективи : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Кривий Ріг, 27-28 квітня 2017 р.). – Кривий Ріг : КДПУ, 2017. – С. 143–145.

12. Дубовий З. С. Рівні сформованості самостійності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі дистанційного навчання / З. С. Дубовий // Сучасна мистецька освіта : матеріали III Міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського (Київ, 6-7 березня 2019 р.) – К. : НПУ імені Н.П. Драгоманова, 2019. – С. 45–51.

13. Дубовий З. С. Аналіз науково-практичного та теоретичного досвіду застосування дистанційного навчання майбутніх учителів музики у вищих навчальних закладах / З. С. Дубовий // Прикладні наукові розробки та теоретичні дослідження XXI століття : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (Вінниця, 15 березня 2019 р.). – Вінниця : ГОЄНП, 2019. – С. 32–36.

14. Дубовий З. С. Інтеграція фахово орієнтованих дистанційних технологій у межах інформаційно-освітнього середовища закладу вищої педагогічної освіти / З. С. Дубовий // Модернізація підготовки майбутніх фахівців професійно-педагогічного напрямку в умовах освітнього простору : матеріали Міжнародної наукової Інтернет-конференції (Кривий Ріг, 25-26 квітня 2019 р.). – Кривий Ріг : КДПУ, 2019. – С. 52–54.

АНОТАЦІЇ

Дубовий З. С. Формування самостійності майбутніх учителів музики у процесі дистанційного навчання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2019.

У дисертації досліджено проблему формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання. Проаналізовано значення формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання. Визначено, що самостійність майбутнього вчителя музики є складною професійно-особистісною властивістю, яка виникає на ґрунті засвоєння спеціальних (мистецьких) та психолого-педагогічних знань, втілюється в широкий спектр практичних умінь та навичок, спонукає до активних дій та позапатерналістської поведінки в навчально-професійній діяльності. Її структуру складає інтеграція мотиваційно-сенсового, актуалізаційно-пізнавального, когнітивно-змістового, процесуально-практичного й оцінно-рефлексивного конструктів.

Здійснено аналіз переваг та недоліків дистанційного навчання майбутніх учителів музики, визначено форми, методи, технологічні моделі, етапи й логіку формування самостійності студентів у дистанційному середовищі. Обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання: 1) здійснення компетентного педагогічного управління процесом формування самостійності майбутніх учителів музики засобами дистанційного навчання; 2) інтеграція фахово зорієнтованих дистанційних технологій у межах інформаційно-освітнього середовища педагогічного ЗВО; 3) дидактична адаптація майбутнього вчителя музики до особливостей дистанційного навчання в педагогічному ЗВО.

Розроблено комплексну методика як цілеспрямований процес, що ґрунтується на визначених принципах і методичних підходах, реалізується під час вивчення фахових дисциплін професійної підготовки в дистанційному середовищі, поетапно описує засоби та структурує формувальні впливи за концептуальним, змістовим, організаційно-технологічним та результативним блоками.

Висвітлено зміст педагогічного експерименту з перевірки ефективності методики формування самостійності майбутніх учителів музики в процесі дистанційного навчання та доведено її ефективність.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх учителів музики, самостійність майбутніх учителів музики, дистанційне навчання, методика, організаційно-педагогічні умови.

Дубовой З. С. Формирование самостоятельности будущих учителей музыки в процессе дистанционного обучения. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2019.

В диссертации исследована проблема формирования самостоятельности будущих учителей музыки в процессе дистанционного обучения. Проанализировано значение формирования самостоятельности будущих учителей музыки в процессе профессионального обучения. Определено, что самостоятельность будущего учителя музыки является сложным профессионально-личностным свойством, которое возникает на основе усвоения специальных (художественных) и психолого-педагогических знаний, воплощается в широкий спектр практических умений и навыков, побуждает к активным действиям и внепатерналистскому поведению в учебно-профессиональной деятельности. Ее структуру составляет интеграция мотивационно-смыслового, актуализационно-познавательного, когнитивно-содержательного, процессуально-практического и оценочно-рефлексивного конструктов.

Осуществлен анализ преимуществ и недостатков дистанционного обучения будущих учителей музыки, определены формы, методы, технологические модели, этапы и логика формирования самостоятельности студентов в дистанционной среде. Обоснованы организационно-педагогические условия формирования самостоятельности будущих учителей музыки в процессе дистанционного обучения: 1) осуществление компетентного педагогического управления процессом формирования самостоятельности будущих учителей музыки средствами дистанционного обучения; 2) интеграция профессионально-ориентированных дистанционных технологий в пределах информационно-образовательной среды педагогического вуза; 3) дидактическая адаптация будущего учителя музыки к особенностям дистанционного обучения в педагогическом вузе.

Разработана комплексная методика как целенаправленный процесс, который основывается на определенных принципах и методических подходах, реализуется при изучении специальных дисциплин профессиональной подготовки в дистанционной среде, поэтапно описывает средства и структурирует формирующие воздействия по концептуальному, содержательному, организационно-технологическому и результативному блокам.

Освещено содержание педагогического эксперимента по проверке эффективности методики формирования самостоятельности будущих учителей музыки в процессе дистанционного обучения и доказана ее эффективность.

Ключевые слова: профессиональная подготовка будущих учителей музыки, самостоятельность будущих учителей музыки, дистанционное обучение, методика, организационно-педагогические условия.

Dubovyi Z. S. Formation of future music teachers' self-dependence during the distance learning process. – Manuscript.

Thesis for a candidate of pedagogical sciences degree in specialty 13.00.02 – Theory and Methodology of Musical Education. – National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. – Kiev, 2019.

In the dissertation research the problem of self-dependence formation of future music teachers during the distance learning process has been considered. The significance of self-dependence formation of future music teachers in the process of vocational training has been analysed. Future music teacher's self-dependence has been determined as a complex professional-personal trait arisen on the basis of mastering special (artistic) and psychological and pedagogical knowledge; is embodied in a wide range of practical skills and led toward active actions and extra-paternalistic behaviour in the educational and professional activity. Its structure consists of integration of certain constructs, namely: motivational-and-semantic, actualization-and-gnostic, cognitive-and-pithy, procedural-and-practical, and evaluative-and-reflexive ones.

The advantages and disadvantages of distance learning of future music teachers have been analysed; the forms, methods, technological models, stages and logic of forming future music teachers' self-dependence in the distant environment have been determined. The organizational-and-pedagogical terms of forming future music teachers' self-dependence during distance learning process has been substantiated, they are: 1) implementation of competent pedagogical management by the process of forming future music teachers' self-dependence via distance learning; 2) the integration of professionally oriented distance technologies among the informational and educational environment of pedagogical HEI; 3) the providing didactic adaptation of future music teachers to the peculiarities of distance learning in pedagogical HEI.

The complex methodology has been developed. It is a purposeful process based on certain principles and methodological approaches. It is realized during the study of professional subjects of vocational training into the distant environment, is described stage-by-stage the means, is structured the forming impacts on the conceptual, content, organizational-and-technological, and resultative blocks.

The content of the pedagogical experiment for checking the methodology of self-dependence effectiveness of future music teachers during the distance learning process has been covered and its efficiency has been proved.

Key words: vocational training of future music teachers, self-dependence of future music teachers, distance learning, methodology, organizational-and-pedagogical terms.